

Ujabb barlangok az erdélyi Érczhegység övéből és a Fejér-Körös hunyadmegyei völgyszakaszáról.*

A Fejér-Körös forrásától Hunyadmegye határáig terjedő völgyszakaszon a M. Tud. Akadémia segélyével végzett barlangkutatásai ugyan nem elégitik ki szerző várákózását, a mennyiben az egész területen, a jobb- és balparti mészképződvények bejárása után, csupán 22 barlangos üregesedést sikerült kinyomoznia. Ezek közül is alig nyolcz jöhet barlangszámba s 14 olyan fajta kisebb odú vagy ravaszlyuk (dolina), melyet a nép ingadozó elnevezése emelhet csupán a barlangok (pestere) sorába.

Kutatási sorrendjét az *Ompoly* forrásaihoz közeledő I. *Dupa Piatra* nevű hegyi községben kezdette meg s a balparti magaslatokon haladt le egészen *Al-Vácza* hévíforrásáig. Ezen az egész vonalon *Dupa Piatra* négy kisebb ürege (1. Pestere a *Valea Grohocel* falurész felett; 2. *Pestere* nevű dolina a *Valea Cornecel* falurész felett a *Piatra Cornuliuion*; 3. a *Piatra Bodiesului* és *Buldiu* odvai; 4. üreg a *Magura-tetőn* = *Huda in Coltiu Maguri*) után a végállomáson *Al-Vácza* mögött *Tataresd* falu határában találkozott barlangokkal; míg a közbeeső *Pogyele*, *Karacs-Czebe* mésztömegei barlangmentesek.

II. *Tataresd* barlangjához a legegyszerűbb út a váczai patak mentén kínálkozik *Kazanesden* át, minthogy e patak épen barlangjainkból ered. *Lunkáról* is igen ajánlatos a kiutazás, mert a Fejér-Köröshöz sokkal közelebb hajló vízválasztót a *Vurvu Borinál* (850 m. *Visca* és *Füzes-Bogara* faluk irányában) alig 292 m. hágóval elérve: mindenütt a gerinczen haladunk nyugatra, mignem a Maros felé lejtő *Brassó* hegyi falu *Dealu* (hegy) nevű házcsoportjánál, közel a vízválasztó alatt, a *Valea Satului* vizere közelében, tehát *Tataresd* külső határszélén, a *Miedia* (középső) mészsztirben egy 80 m. hosszú csepkőbarlangra akadunk. A zámi állomásról alig öt órai lovaglással elérhető barlangot a *Hegyes-Drocsa* és erdélyi *Érczhegység* érdemes buvára, *Lóczy Lajos* egyetemi tanár nevével tüntette ki szerző. Népnnyelven ez is *Pestere*. Az erdőségen lefelé *Kazanesd*nek haladva, a kalauzunkul szegődő patak mentén a *Face mare* = *Nagy ábrázat* nevű balparti

* Téglás Gábortól a Mathem. és Természettud. Közlemények XXIV. köt. V. számában közzétett értekezés ismertetése.

sziklában egy szűk és egy vízer kifolyásul szolgáló barlang állít meg, melyet a nép egyszerűen *Pestere* néven ismer. Az elécsörgedező víz a főpatakkal egyesül.

III. A *Fejér-Körös* balparti vidékein ily módon hat barlangos üreggel találkozva, a jobbparti hegységre térünk át s ott *Körösánýáról* éjszak felé *Grohot* helysége-nél egy sziklaszoros átellenes két falában *négy* barlangosodás köti le figyelmünket, ú. m. a szoros *a) jobbparti* sziklájában levő 1. *Hidacska barlang* (*Pestere-Curtii Podesiului*), egynehezen megközelíthető 26 m. hosszú, időnként vízfolyásul szolgáló üreg; 2. *Kutyaszorító* (*Vurtiescu cinesului*) nevű dolina a *Chicera* sziklatetőn; mely egy hegyi lakos eltévedt kutyájáról vehette nevét; 3. *Tyikala* odva (*Pestere Ticala*) nevű szűk, kétnyílású sziklaszakadék, *b) a balparti sziklafalban*: 4. egy 51.5 m. hosszú lépcsőzeten emelkedő tekintélyesebb cseppkőes barlangra akadunk, melyet *dr. Koch Antal* kolozsvári egyetemi tanárról nevezett el. A helyszínén *«Kakas-barlang a hegyi ösvény alatt»* (*Pestere Cocosiloru sub Calea Dealului*) néven ismerik a *Syringa*-cserjék és kőomladványok közt igen nehezen megtalálható barlangot.

IV. *Kis-Ribiczé-nél* = *Ribicsora* *«La Csisma»* nevű dolinába menekültek a katonafogdosás idején az üldözött legények; a balparti sziklában egy *Cetecoja* nevű üreget emleget a nép, melyet azonban megtalálnia nem sikerült.

V. *Felső-Grohot*-ra haladva, valamint onnan *Tomnatek* és *Bulzsed* hegyi községekhez szolgáló ösvényeken számos *dolinával* találkozunk.

VI. *Felső-Grohot* és *Bulzsed* között a *Sólyomkő* (*Piatra Solmiloru*) éjszakra nyíló nedves és hideg (1883. július 27-én d. u. 4 órakor 18° C. légköri hőmérséklet mellett + 4° C.) ürege érdemel említést.

VII. A legtöbb és legtekintélyesebb barlangok *Bulzsed*, óriás területre szétszóródó hegyi községben fogadnak. Így: 1. A *Bulzkő* barlangja (*Pesterea Buldiului*) a hasonnevű szirtben. A két kapuzat közül az éjszaki alulról megközelíthetetlen s csak a délin szállhatunk be a 10 m. magas s hatalmas kőzúzáddal teleszört főcsarnokba, mely 55 m. éjszaki irány után éjszaknyugatra fordulva, még 40 m. folytatódik, s ott mielőtt meredeken megszakadna, balra egy földalatti, cseppkőekkel tündöklő csarnokba nyílik. A méreteinek nagysága által meglepő s hóolvadás, esőzések alkalmával a hegyi vizek átzuhogó árájától háborított és görelyekkel ellepett barlangot *Primics György* kolozsvári múzeum-őrrel nevezte el.

2. *Pajták barlangja* (*Pestere Pojetii*) a Dealu *Rusesdilor*-ban. *Bulzsed* egyik házcsoportha, a görög keleti Péter-Pál napján (július 13.) tartani szokott leányvásárokról elhíresült *Gaina*

havas alá szolgál. A mint arrafelé akarunk a Gaina vizének torolatánál (Gura Gaini) fordulni, a *Dealul Pietri* szirtszorosa fogad a jobbparti meredeken, egy 36 m. hosszú barlang odvat mutatva már jó messziről. A barlang tavairól, mély szakadékaikról, járhatatlan elágazásairól mesés hírek szárnyalnak a nép ajkán. Minthogy az előreszből a cseopkődudorok a továbbhaladást megnehezítik, ezért járja ritkán a nép, s innen támadhattak az alaptalan mesék is.

3. A *Kövestető* (Dealul Pietri) tetején egy ravasz-lyukat «feneketlen barlang»-nak (*Pesterea fere fundu*) nevez a nép. Régebben marhák hullottak bele s ezért kövekkel ki kezdték tölteni.

4. A feneketlen barlangtól éjszakra a Gaina felé néző, lapos hegyháton öt hatalmas tölcseres mélyedés = *dolina* sorakozik.

5. Az ötödik dolina mögött megnyíló mélyedésből egy jelentékeny patak zuhogása vonja magára figyelmünket. Beereszkedve, hatalmas, mintegy 30 cm. magas ivezetes portálával egy barlang nyílik a gyér cserjékkel díszített szirthomlokzat alá s ugyanoda rohan patakunk is, mely 30 m. távolságban egy sziklarészen nagy robajjal eltűnik, hogy az imént elhagyott fővölgyön a Kövestető déli oldalán források alakjában ismét felszínre kerüljön. A barlang még 25 m. messziségben járható s további ismeretlen folytatása az elébb említett öt dolina irányában haladhat. A hatalmas arányaival, cseppkövesedéseivel kitűnő barlangot *Barcsay Kálmán*, Hunyadmegye volt alispánja s jelenlegi országgyűlési képviselőről nevezte el.

6. *Bulzsed*-nek Torda-Aranyosmegye szélén Alsó-Vidra szélső házai érintésével a csertés erdőségen át fölkereshető *Felső-Streutz* nevű falu részénél a Körös forrásait tápláló *Dealul Crisului* hegy lejtőjén egy dolina.

7. Beereszkedve a *Fejér-Körösnek* rengeteg erdők ölén kezdődő völgyszakadékaiba, egy mellékvölgyből szép vízesés vonja magára figyelmünket. Azelőtt a jobbparton egy barlangnyílás fogad. A tudatlan nép, mely Abrudbánya, Verespatak s a többi helység közelségénél fogva szenvedélyes bányászhajlamokat ápol s ott is aranyat keres, a hol természet szerint az nem terem, itt is a mészkőzetben kísérté meg szerencsáját. Az emberi lakóhelyektől távoleső üreget bányának nézve, a 12-ik métertől 8 m. hosszúságban löporral tovább robbantották. Ott jártamkor egy mellékfűlkében kapát, teknőt találtam annak jeléül, hogy a tudatlan próbálkozók tovább szándékoztak dolgozni. A nép «*Bolondok barlangja*»-nak (*Huda bolondulni*) nevezi, miután egy megbolygult ifjú ott keresett volt menedéket.

Felső-Streutz falurészénél a nép még egy nagy üreggel kecsegtette, melyben 1848/49-ben az Abrudbányára bevonult honvédség elől az oláh fölkelők menedéket találtak volna. Ez

üreg hollétét azonban a bizonytalan és megbizhatatlannak tapasztalt útbaigazítások segítségével kinyomoznia nem sikerült.

Itt tehát a bejárt terület mennyiségre is sokkal szegényebbnek bizonyult a Maros jobb partját párhuzamosan követő hegységnél. Minőségre se állják ki e barlangok amazokkal a szembeállítást, mert csupán a *tataresdi* felső, a *grohoti* sziklaszoros *Kakasbarlangja*, *Bulzsed három barlangja* mutatnak terjedelmesebb kifejlődést s ezek egyúttal cseppkövesedésükkel is felülmúlják a többi.

Őslénytani és praehistorikus szempontból e barlangok egyike sem jöhet említésbe. Csupán a grohoti szoros egy hidformán áthajló sziklájánál (azért Podunak is hívják) sikerült idáig az ősember háztartásának nyomait kimutatnia. És általában az egész Fejér-Körös területén felettébb kevés őskori emlékekkel rendelkezünk — legalább idáig. Így Mihályfalváról (Miheleny) egy kőfejsze van a dévai múzeumban. Körösbányáról Kovács Ferencz marosvásárhelyi apátplebános a gyűjteményét egy trachit kőfejszével gyarapítá. Karácsról egy kezdetleges buzogányt látni Nagy-Enyeden a Herepey Károly főgymnasiumi tanár buzgóságát dicsérő iskolai múzeumban. Végre Pogyelénél 1868-ban egy bronz-lelet került napfényre, hogy azután el is kallódjék.

Folyóiratok szemléje.

1. AZ «ATHENAEUM» szept. 15-iki *harmadik* számában a közlemények sorát Lyka Károly: A modern művészet bölcselote című tanulmánya nyitja meg. A művészetnek sohasem volt annyi doctrinája, mint századunk második felében, a jelenkorban. Ezerféle irányban ágazik szét a sok művészeti hitvallás s az összkép, melyet a modern képzőművészetek termékei mutatnak, szaggatott, zavaros, ellentmondásos. Valamennyi mégis egy csomóba fut össze; s ez a csomópont: a realistikus áramlat — párhuzamos avval, mely szelleméletünk egyéb tényezőiben is hatalmas erővel jelentkezett s ezzel együtt ama nagy napok egyikén született meg, a melyen Párisban először hangzottak fel ágyúdörej közepett a szabadság, egyenlőség, testvériség eszméi. Az a főjellemvonás pedig, mely a modern művészetet a régítől elválasztja: a modern művek egész megjelenésének új alakja, mely főképen a monumentális elem kihaltában jelentkezik. A másik vonás: a tragikus, nagyszabásu elem kerülése s a nyugalom s békés pihenés hangulatának uralkodója; a minek az oka, a pszichológiai finomságok előszere-tétén kívül a technikában is fekszik. — Meltzl Oszkár: A magyar parlament reformja című államjogi tanulmányát folytatja. Első sorban azt a kérdést fejtegeti: nem lehetne-e a választási rendszer